

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук Стрельченко Оксани Григорівни на дисертаційне дослідження Дубіни Олега Миколайовича на тему: «Правові механізми захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми полягає у тому, що в Україні питання забезпечення прав і свобод людини набуває все більшого значення в процесі реформування адміністративного права в цілому та окремих його інститутів зокрема. Це повною мірою стосується найбільш вразливої категорії адміністративно-правових суб'єктів – неповнолітніх. У процесі реалізації своїх прав і свобод неповнолітні потребують особливої уваги та піклування з боку суспільства, що є чи не найважливішою умовою забезпечення їх фізичного та психічного розвитку і благополуччя. Ратифікувавши у 1991 році Конвенцію про права дитини (1989) Україна прийняла на себе міжнародно-правові зобов'язання по здійсненню міжнародних стандартів прав дитини, відповідно з якими вона повинна забезпечити добробут, охорону здоров'я, житло, освіту для кожної дитини без будь-якої дискримінації, забезпечити якнайкраще здійснення інтересів і прав дитини в усіх сферах суспільного життя. Положення Конвенції про права дитини згідно зі ст.9 Конституції України 1996 року є частиною національного законодавства України і всі норми українського права, що мають відношення до цієї галузі, повинні бути приведені у відповідність з нормами Конвенції. Дослідження особливостей адміністративної відповідальності неповнолітніх, з'ясування її місця та ролі в системі адміністративного права набуває особливого значення, оскільки це пов'язано з необхідністю удосконалення українського адміністративного законодавства в цілому, у тому числі його систематизацією.

Нова якість життя вимагає від юридичної науки вивчення практики, опрацювання науково обґрунтованих рекомендацій щодо розв'язання існуючих суперечностей в організаційному та правовому забезпеченні захисту прав дитини, запровадження такого механізму державного управління в

зазначеній сфері, який би відповідав сучасним реаліям життя.

Вищеназвані обставини зумовлюють актуальність теми дослідження в умовах розбудови України як соціальної, демократичної і правової держави.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Робота в цілому подана як суцільне закінчене наукове дослідження, присвячене удосконаленню підходів до вироблення правових механізмів захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Робота містить формулювання наукової проблеми, задачі, визначення об'єкта, предмета та мети дослідження, аналіз стану рішення проблеми за матеріалами вітчизняних і зарубіжних публікацій, обґрунтування мети дослідження.

Результати дослідження опубліковано у 13 друкованих працях, з них 8 публікацій у фахових наукових виданнях України, 5 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. За своїм характером дисертаційне дослідження є одним із перших комплексних досліджень у межах адміністративної науки і включає сучасні наукові аспекти, що визначають сутність, особливості та ефективність правових механізмів захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення.

Зокрема, уперше: піддано критиці правову політику держави у сфері системи юстиції, оскільки, на думку автора дисертації, вона відображена виключно через: ЦК, КК, КПК що не відображає єдності в підходах; обґрунтовано нормативно-правову необхідність доповнення ст. ст.24, 38, 250, 258, 268 КУпАП окремими положеннями, що стосуються забезпечення прав неповнолітніх; запропоновано внести зміни до Законів України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та «Про судову експертизу»; обґрунтовано доцільність розроблення і прийняття Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2035 та міжвідомчого Наказу з затвердження Загальних правил комунікації правоохоронних органів

і суду з дітьми.

Автором удосконалено періодизацію становлення та розвитку правового забезпечення захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень в Україні з 1991 по нині; наукову доктрину щодо сутності правосуб'єктності неповнолітнього шляхом визначення правового механізму захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення та мотивування необхідності надання інституту відповідальності неповнолітніх нового змісту; розуміння прав неповнолітньої особи у провадженні у справах про адміністративні правопорушення через європейські цінності, що виражають можливості особи у проміжку від шістнадцяти до вісімнадцяти років на гарантований захист своїх прав, свобод та інтересів від порушень і протиправних посягань.

Подальшого розвитку у роботі дістали: система суб'єктів захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень; теоретичне осмислення стану інституту адміністративної відповідальності неповнолітніх та проблем його функціонування, напрямів його реформування; категорійно-поняттєве та сутнісно-змістове наповнення термінів: «принципи захисту прав неповнолітніх», «правові механізми захисту прав неповнолітніх», «ювенальна юстиція», «неповнолітні», «дитина».

В роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації як теоретичного характеру так і, пов'язані з ними рекомендації щодо практичного застосування, що свідчить про цілісність, завершеність та значущість новизни отриманих результатів.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні методи дослідження, який автор використав у роботі, базуються на аналізі великого масиву джерел літератури, включаючи провідні дослідження з обраної проблематики в рецензованих фахових виданнях. Результати дослідження сформовані на основі емпіричних даних отриманих шляхом

опитування респондентів з числа неповнолітніх, працівників правоохоронних органів та суду.

Методологічною основою роботи є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання фактів та явищ юридичної дійсності, які використані коректно, що дозволяє використовувати результати дослідження у подальшому обговоренні. Висновки, наукові положення та рекомендації засновані на опрацьованих автором даних власного дослідження з проведенням відповідного статистичного аналізу, що підтверджує їх достовірність, є логічним підсумком отриманих результатів дослідження.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Методи дослідження, що використані в роботі відповідають сучасним вимогам до наукових досліджень. Для виконання поставленого перед роботою завдання, дисертантом було використано: діалектичний, феноменологічний, герменевтичний, системний, структурний, синергетичний, юридико-статистичний методи.

Статистичний матеріал розкриває сутність і стан наукової проблеми.

Теоретичний матеріал структурований та проілюстрований таблицями, рисунками, що надає наочності представленому матеріалу.

Здобувач відмінно здійснив огляд літератури та провів порівняння отриманих даних із відомими дослідженнями. Таким чином, варто відмітити високий рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння методологією наукової діяльності.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані дисертантом висновки і пропозиції впроваджено у : науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення та вдосконалення питань правових механізмів захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення; освітньому процесі – під час розроблення і викладання навчальних дисциплін; практичній діяльності – з метою підвищення рівня знань та практичного забезпечення прав неповнолітніх поліцейськими.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому. Дисертаційне

дослідження Дубіни О.М. має чітку структуру. Робота викладена українською мовою з дотриманням вимог до оформлення тексту, складається зі анотації, вступу, трьох розділів, які включають в себе дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (378 найменувань на 42 сторінках) і додатків (на 11 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 319 сторінок. Робота відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44.

В анотації викладено в стислій формі основні тези, категорії та поняття, запропоновані автором, на підставі комплексного аналізу чинного законодавства, міжнародних стандартів у практиці правових механізмів захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Наголошується на доволі низькій ефективності таких механізмів в Україні. Запропоновано шлях реформування правової системи, важливою часткою якого є надання правам неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення дієвості та забезпечення захисту (через ці механізми) у разі порушення.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність. Визначено мету, об'єкт, предмет дисертаційного дослідження та поставлено наукові завдання. Зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Охарактеризовано методи дослідження з зазначенням підрозділів, в яких автор їх використовує. Окреслено наукову новизну отриманих результатів, що зумовлена характером обраної теми та підходом до її дослідження, практичне значення отриманих результатів та викладено дані щодо апробації результатів дисертаційного дослідження.

РОЗДІЛ 1. *«Теоретико-правові засади захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень»* показує генезу правового забезпечення захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень. Дається характеристика кожного з них.

Визначено найбільш важливі нормативно-правові акти, котрі стали періодними в розвитку і становленні інституту адміністративної відповідальності і захисту прав неповнолітніх зокрема. Як об'єкт адміністративно-правового захисту показані права неповнолітніх, що притягаються до адміністративної відповідальності. Зроблені висновки, що об'єктом адміністративно-правового регулювання забезпечення права неповнолітніх, яких притягують до адміністративної відповідальності, є адміністративно-правові відносини, що виникають між суб'єктами з приводу реалізації, охорони, захисту й відновлення їхніх порушених прав і свобод. Стан дослідження проблем інституту відповідальності неповнолітніх за вчинення адміністративних правопорушень в адміністративному праві показаний через великий масив наукової літератури та доробки вітчизняних вчених, зокрема: М.Ю. Веселова, О.В. Горбач, Т. М. Іванової, А.Т. Комзюк, В.К. Колпакова, Є.Ю. Колосовського, І.С. Кравченко, Я.М. Квітки, Т.Г. Корж-Ікаєвої, М.П. Легецького, Н.В. Лесько, А.О. Нестеренко, О.О. Навроцького, Н.В. Ортинської та ін.

РОЗДІЛ 2. *«Організаційно-правові засади захисту прав неповнолітніх, що притягаються до адміністративної відповідальності»* дає уявлення про принципи захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень. На основі позицій науковців і результатів вивчення іноземного досвіду автором виокремлено дві групи принципів захисту прав неповнолітніх, яких притягують до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень: основні (містяться в змісті національного законодавства, є орієнтирами у формуванні захисту прав дитини), провідні (виникли в контексті євроінтеграції). Визначено систему суб'єктів захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень. Описані адміністративно-правові форми захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень.

РОЗДІЛ 3. *«Напрями вдосконалення положень законодавства України щодо захисту прав неповнолітніх, які притягаються до адміністративної*

відповідальності» розкриває зарубіжний досвід захисту прав неповнолітніх, що притягаються до відповідальності за адміністративні правопорушення. Автором розглянуто та схарактеризовано три моделі правового регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх: «німецька», «французька» та модель країн англосаксонської правової системи. Встановлено відмінність між моделями, і зроблені відповідні висновки і пропозиції. На основі судової практики та статистики показані особливості дотримання прав неповнолітніх під час застосування заходів адміністративної відповідальності та винесення постанов про накладення адміністративних стягнень. За результатами аналізу правових механізмів звільнення неповнолітніх від відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень аргументовано необхідність внесення змін до ст. 24, 38, 250, 258, 268 КУпАП.

В підсумку кожного розділу та всієї дисертаційної роботи, Дубіна О.М. наводить висновки, які відповідають змісту проведеного наукового пошуку кожного розділу та дослідження загалом, які свідчать про пропорційне виконання поставлених наукових завдань та як результат – досягнення автором поставленої мети дослідження.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Дисертація Дубіни О.М. на тему «Правові механізми захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення» з одного боку, відображає дослідницький потенціал здобувача, його здатність самостійно виконувати наукове дослідження за обраною темою відповідно до існуючих вимог, а, з другого боку, – це суттєвий внесок у розвиток науки і практики, який відрізняється новизною, корисністю, достовірністю, системністю та актуальністю. Практичне значення роботи полягає в тому, що сформульовані в роботі пропозиції і висновки поглиблюють і узагальнюють наукові, адже їх розроблено з метою впровадження сучасних європейських стандартів у сфері захисту дітей та врегулювання процесуальних особливостей притягнення неповнолітніх до адміністративної відповідальності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до

здобувача. Суттєвих зауважень до змісту дисертації немає. Хоча, можна вказати декілька зауважень:

По-перше, огляд генези права на захист неповнолітніх, яких притягують до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, автор розпочав шляхом звернення до низки нормативно-правових актів. У базі даних «Законодавство України» серед 275 252 документів за параметрами пошуку: слова в назві «неповнолітні-діти» Дубіною О.М. опрацьовано 1681 документ. Саме на їх основі автором було проведено періодизацію правового забезпечення захисту прав неповнолітніх, яких притягують до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень. Постає питання чому саме цей критерій був обраний для проведення періодизації? (с.24-25);

По-друге, на основі зарубіжного досвіду аргументовано необхідність розроблення та прийняття міжвідомчого наказу «Про затвердження Загальних правил комунікації правоохоронних органів і суду з дітьми». Пропозиція новаційна, але разом із тим потребує доопрацювання;

По-третє, пропозиція до ст.268 КУпАП у частині закріплення принципів потребує їх тлумачення з метою правильного їх застосування (с.229).

Зазначені зауваження та рекомендації носять дискусійний характер і не знижують загалом високого теоретико-методологічного рівня та практичної значущості представленого до захисту дисертаційного дослідження.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Дисертаційна робота Дубіни О.М. пройшла перевірку стосовно академічної доброчесності на етапах попереднього розгляду, що засвідчено відповідними документами.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Дубіни Олега Миколайовича на тему «Правові механізми захисту прав неповнолітніх у провадженні у справах про адміністративні правопорушення», завершеною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагоме теоретичне і практичне значення, яка відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження

ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор Дубіна Олег Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Рецензент –
професор кафедри публічного управління
та адміністрування Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор**

Оксана СТРЕЛЬЧЕНКО

